

Zahraničná politika Druhej poľskej republiky a vzťahy so Sovietskym zväzom po poľsko-ruskej vojne

MARIANNA KMEŤOVÁ

*Katedra politológie, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov,
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici*

Foreign Policy of the Second Republic of Poland and its relations with the Soviet Union after the Russo-Polish War

Abstract: After the restoration of Polish statehood in 1918, its foreign policy began to rebuild. Its limits were given mainly by its geopolitical location between the two great powers - Germany and Russia, respectively. Soviet Union. Although those states were in the position of defeated or ostracized ones after the war, they always had hidden territorial interests in Poland and did not intend to accept the loss of territory in favor of a restored Poland. The relations with the Bolshevik Soviet Union, with which Poland led the bloody war until 1921, which resulted in the acquisition of western Lithuanian, Belarusian and Ukrainian territories, were particularly pronounced. Thus, the interwar Polish policy had to face with the still difficult task of maneuvering between these two stronger powers, which have become hegemonies of power in this part of Europe since the thirties years. Although Polish foreign policy tried to maintain the necessary alliances with the guarantors of the after-Versailles division of Europe, especially with France and Great Britain, respectively to build the concepts of one's own power-security bloc (so-called Intermare), the revisionist policies of the neighboring great powers became decisive for its future. Because the growing confrontational policy of Nazi Germany, the relationship with the Soviet Union became crucial. Unfortunately, in those relations, despite efforts to build regional collective security systems, the aversions and fears caused by the recent war were never overcome. The inability to agree on a common defense or the promotion of wider collective security and the excessive relations distinctiveness of Warsaw and Moscow ultimately meant the victory of pursuing only one's own power and security interests. This, with the reality of encirclement by the totalitarian powers, ultimately resulted in a tragic so-called Fourth Division of Poland.

Keywords: Poland, inter-war period of the 20th century, geopolitics, international relations, Soviet Union.

DOI: <https://doi.org/10.24040/ahn.2022.25.01.104-114>

Vo všeobecnosti možno hneď na úvod o poľskej medzivojnovnej zahraničnej politike konštatovať, že jedným z jej hlavných cieľov bolo udržiavanie mierových vzťahov v regióne, čo bolo nakoniec záujmom takmer všetkých štátov postihnutých devastujúcou prvou svetovou vojnou

a konfliktami, ktoré z nej krátko po vojne vyplynuli. Poľská diplomacia preto aktívne presadzovala aj prísľub zrieknutia sa vojenskej sily ako nástroja na riešenie konfliktov v rámci systému Spoločnosti národov.¹ Na európskej scéne však bolo toto obdobie charakteristické utváraním novej podoby systému rozloženia síl. V strede záujmu stála otázka Nemecka a jeho statusu v rámci európskeho systému mocností. Veľká Británia, ktorá sa vždy snažila zaistiť na kontinente rovnováhu, začala podporovať ekonomický potenciál Nemecka. S tým logicky nesúhlasilo susedné Francúzsko a hľadalo podporu v ZSSR. Spojenectvo Francúzska a sovietskeho Ruska predstavovalo pre Poliakov nádej na zlepšenie poľsko-ruských vzťahov.² Tie sa nachádzali vo fáze normalizácie od uzatvorenia Ríšskeho mieru v roku 1921.

Postoje oboch strán sa však začali diferencovať najmä v súvislosti s čoraz častejšie skloňovanou otázkou ohľadom budúcnosti Nemecka. Práve nemecká otázka bola faktorom, ktorý v nasledujúcim rokoch výrazne ovplyvňoval poľsko-ruské či poľsko-sovietske vzťahy a ich vývoj. Pre Poliakov predstavovalo najväčšie nebezpečenstvo prípadné spojenie jeho bývalých okupantov – Nemecka a ZSSR. Z toho dôvodu ich, prirodzene, najviac znepokojilo nečakané uzatvorenie sovietsko-nemeckej dohody v Rapalle v apríli 1922.³ Sovietsko-nemecká zmluva zaväzovala k spolupráci dve svetové mocnosti, ktoré boli vo versaillskom usporiadaní medzinárodných vzťahov značne limitované a izolované. Keďže obe krajiny patrili medzi odporcov versaillského systému, zaviazali sa k normalizácii vzájomných vzťahov a ku spolupráci v dovtedy limitovaných oblastiach, vrátane vojenskej spolupráce. Podpisom sovietsko-nemeckej zmluvy v Rapalle zároveň došlo aj k nadviazaniu vzájomných diplomatických stykov.⁴

Pozícia Nemecka na európskej politickej scéne sa postupne začínala transformovať a európske mocnosti začali zvažovať nemecké požiadavky na zmiernenie dopadov podmienok vyplývajúcich z Versailleskej zmluvy, predovšetkým pokiaľ išlo o zníženie vojnových reparácií. Nemecká vláda sa snažila dostať spod medzinárodnej izolácie a bojovala za rovnoprávnosť Nemecka v rámci systému Spoločenstva národov. V skutočnosti však išlo o postupnú prípravu pôdy pre vznesenie revizionistických nárokov a obnovenie veľmocenskej pozície Nemecka. V záujme

---

¹ To neskôr vstúpilo do platnosti prostredníctvom Briand-Kellogovho paktu v roku 1928.

² KOSMAN, Marcell: *Dějiny Polska*. Praha : Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2021, s. 288.

³ HALECKI, Oscar: Polish-Russian Relations – Past and Present. In: *The Review of Politics*. 1943, Vol. 5, No. 3, s. 333. Dostupné na internete: <https://www.jstor.org/stable/1404095> [cit. 29. 9. 2021].

⁴ VESELÝ, Zdeněk: *Dějiny mezinárodních vztahů*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 228-229.

dosiahnutia tohto cieľa však muselo Nemecko navonok vystupovať ako dôveryhodný partner, čo sa prejavilo zvolaním konferencie v Locarne v roku 1925.⁵

Zámienkou pre zvolanie konferencie bolo potvrdenie neporušiteľnosti západných nemeckých hraníc a oficiálne zrieknutie sa vojny ako prostriedku na riešenie konfliktov vo vzájomných vzťahoch. Dňa 16. októbra 1925 päť európskych štátov,⁶ vrátane Nemecka,⁷ potvrdilo tzv. *Rýnskym paktom* nenarušiteľnosť západných hraníc, avšak otázka východných hraníc ostala otvorená. Závery konferencie v Locarne pritom nevyučovali, že tieto hranice môžu byť v budúcnosti ešte revidované.⁸

Výsledok do značnej miery znepokojil stredoeurópske štáty, vrátane Poľska. Napriek nespokojnosti týchto štátov Veľká Británia odmietla garantovať bezpečnosť v oblasti východných nemeckých hraníc kolektívnymi záväzkami. Situáciu sa čiastočne snažilo upokojiť Francúzsko, ktoré uzatvorilo s Poľskom a Československom garančné dohody, tie však už boli mimo rámca Locarnských dohôd.⁹

Pre Sovietov bolo prijatie Rýnskeho paktu len o niečo menej znepokojivé ako pre Poliakov. Dôvodom bolo najmä to, že výsledky Locarna podkopali sovietsku zahraničnú politiku založenú na sovietsko-nemeckej spolupráci. Vzájomná spolupráca bola dôsledkom zmluvy z Rapalla podporujúcej sovietske zahranično-politické záujmy. Diskusie o nasledujúcom vývoji nemecko-sovietskych vzťahov však boli obnovené bezprostredne po Locarne a vyústili do uzatvorenia *Zmluvy o priateľstve a neutralite* z apríla 1926. Poliáci, ktorí po Locarne dúfali minimálne v ukončenie nemecko-sovietskej spolupráce založenej na zmluve z Rapalla, boli týmto vývojom veľmi znepokojení a začali podnikáť vlastné kroky k zaisteniu svojej bezpečnosti.

Zhruba v tom istom čase sa v Poľsku opäť chopil moci maršal Piłsudski a začal uplatňovať východnú politiku podľa svojich predstáv. Keďže bilaterálne vzťahy s Francúzskom boli po Locarne čiastočne oslabené, Poľsko muselo vyvinúť značné diplomatické úsilie a hľadať bezpečnostné garancie inde. Diplomatické aktivity novej vlády smerovali najmä k ZSSR, pričom ich hlavným cieľom bolo dosiahnuť podpis zmluvy o neútočení. Poľské ciele však boli ambiciózne a v ZSSR sa

---

⁵ VESELÝ, Z.: *Dějiny mezinárodních vztahů*, s. 232.

⁶ Ďalšími štátmi boli Taliansko, Francúzsko, Veľká Británia a Belgicko.

⁷ Reprezentantom Nemecka bol minister zahraničných vecí Gustav Stresemann, ktorého cieľom bolo zabezpečiť zmiernenie situácie na západných hraniciach Nemecka. KOSMAN, M.: *Dějiny Polska*, s. 275.

⁸ MATERSKI, Wojciech: Poland and The Soviet Union in the late 1920s and early 1930s. In: *White Spots Black Spots (Difficult Matters in Polish-Russian Relations, 1918-2008)*. Pittsburgh : University of Pittsburgh Press, 2015, s. 61-63.

⁹ VESELÝ, Z.: *Dějiny mezinárodních vztahů*, s. 232-233.

stretli s vágnou reakciou.¹⁰ Napriek tomu boli iniciačné vyjednávania zahájené.¹¹

Situácia sa zmenila vymenovaním Stanislawo Pateka ako nového poľského veľvyslanca v ZSSR, ktorý bol skúseným diplomatom s rozsiahlymi kontaktami medzi sovietskou politickou elitou. Jeho vymenovaním na post veľvyslanca sa poľsko-ruské vzťahy posunuli do novej, priaznivejšej fázy, čo bola jedinečná šanca presadiť uzatvorenie dohody o neútočení medzi Poľskom a ZSSR. Takisto došlo k vytvoreniu troch poľských konzulátov na území ZSSR, konkrétne v Leningrade, v Kyjeve a v Tbilisi.¹²

Vyjednávania boli napriek tomu veľmi zdĺhavé a obidve strany boli nedôverčivé a obozretné. Primárnym problémom bola poľská predstava o multilaterálnom charaktere zmluvy, ktorá by mala pozostávať zo série viacerých dohôd podpísaných ZSSR a štátmi tzv. *Medzimoria*.¹³ Faktom je, že ZSSR čoraz častejšie vstupoval do európskej politiky a sovietski diplomati viedli s cieľom uzatvorenia obdobných paktov vyjednávania s viacerými európskymi štátmi. Poľským diplomatickým víťazstvom bolo predovšetkým podpísanie protokolu o neútočení v roku 1929, ktorý v Moskva podpísala s Rumunskom, Poľskom, Lotyšskom a Estónskom. Neskôr sa k protokolu pridala aj Litva.¹⁴

Po Locarne prevládala medzi mocnosťami všeobecná tendencia k posilňovaniu systému Spoločenstva národov a do tohto procesu bolo v rámci multilaterálneho dialógu zainteresované aj Poľsko. Piłsudski bol k multilaterálnym mechanizmom značne skeptický a preferoval skôr bezpečnostné garancie tvorené na bilaterálnej báze. Jedným z najvýraznejších výsledkov snahy európskych mocností o zachovanie mieru bolo prijatie tzv. Briand-Kellogovho paktu v auguste 1928. Išlo o multilaterálnu zmluvu, ktorej signatári sa zaväzovali zrieknuť sa vojny ako prostriedku presadzovania národných záujmov a zahraničnej politiky.¹⁵ Prijatie Briand-Kellogovho paktu síce nepriamo, ale výrazne ovplyvnilo aj prebiehajúce vyjednávania medzi Poľskom a ZSSR ohľadom vzájomného paktu o neútočení.

Rozhovory o podmienkach uzatvorenia paktu o neútočení boli obnovené na jeseň roku 1930 a je potrebné zdôrazniť, že opätovné zahájenie

---

¹⁰ Jedným z dôvodov bol aj fakt, že ZSSR považovalo organizátorov májového prevratu za spojencov Veľkej Británie, podporujúcich protiruskú politiku. Z toho dôvodu bolo vyjednanie niekoľkokrát odložené. KOSMAN, M.: *Dějiny Polska*, s. 288.

¹¹ MATERSKI, W.: *Poland and The Soviet Union*, s. 62-63.

¹² KOSMAN, M.: *Dějiny Polska*, s. 289.

¹³ MATERSKI, W.: *Poland and The Soviet Union*, s. 63.

¹⁴ To znamenalo, že od tohto momentu sa Poľsko a Litva zaviazali riešiť konflikty mierovou cestou, čo sa týkalo najmä otázky sporného Vilniusu. KOSMAN, M.: *Dějiny Polska*, s. 289.

¹⁵ VESELÝ, Z.: *Dějiny mezinárodních vztahů*, s. 235.

vyjednávania bolo umožnené aj vďaka tlaku francúzskej diplomacie. Francúzi totiž podmienili podpísanie francúzsko-sovietskeho paktu súhlasom s uzatvorením podobného paktu s Poľskom. To predstavovalo prevratný moment vo vývoji poľsko-sovietskeho vyjednávania, ktoré, ako sa zdalo, sa konečne blížilo ku zdarnému koncu. Oficiálne rokovania začali 23. novembra 1931 v Moskve. Pre Poliakov bolo uzatvorenie politickej dohody s Moskvou základným krokom k zaisteniu bezpečnosti východných hraníc. Všetky záležitosti ohľadom vyjednávania o jednotlivých ustanoveniach paktu boli zverené do rúk Józefa Becka, ktorý v tom čase zastával funkciu ministra zahraničných vecí Poľskej republiky. Finálny text dokumentu bol schválený 23. januára 1932, pričom pozostával z preambuly a ôsmich článkov. Obidve strany sa v ňom oficiálne zriekli vojny ako nástroja na riešenie vzájomných konfliktov a zaviazali sa zdržať sa akéhokoľvek záväzku namiereného proti druhej strane. Okrem toho, všetky politické spory mali byť v budúcnosti riešené mierovou a diplomatickou cestou. Oficiálny dokument dňa 25. júla 1932 v Moskve podpísal poľský veľvyslanec v ZSSR Stanislaw Patek a zástupca komisára pre zahraničné veci ZSSR Nikolai Krestinsky.¹⁶ Pakt bol uzatvorený na tri roky, pričom sa rátalo s automatickým predĺžením na ďalšie dva roky, pokiaľ žiadna zo strán proti tomu nevznesie pripomienku minimálne šesť mesiacov pred uplynutím lehoty platnosti zmluvy.¹⁷

Uzatvorenie paktu bolo veľkým diplomatickým úspechom Poľskej republiky, a to nielen v kontexte bilaterálnych vzťahov so ZSSR, ale aj kvôli celkovému posilneniu Poľska na medzinárodnej scéne, najmä smerom k Parížu a Berlínu. Podpísaním dokumentu si Poliáci nielenže upevnili svoje doterajšie postavenie a deklarovali územnú integritu, ale napomohli aj celkovému zlepšeniu bezpečnostnej situácie v regióne.

V konečnom dôsledku bola táto situácia aj v súlade so záujmami Sovietskeho zväzu, ktoré čelilo v tomto období zhoršeniu bezpečnostnej situácie na Ďalekom východe.¹⁸ Pozitívnym aspektom vyplývajúcim z uzatvorenia poľsko-sovietskeho paktu bolo predovšetkým mierne prehĺbenie politickej a ekonomickej spolupráce, či rozvoj kultúrnych a vedeckých kontaktov. Opäť je však dôležité pripomenúť, že bilaterálne

¹⁶ MATERSKI, W.: Poland and The Soviet Union, s. 64-67.

¹⁷ Keď v roku 1934 minister zahraničných vecí Poľskej republiky Józef Beck navštívil Moskvu, došlo k predĺženiu na ďalších desať rokov. Teoreticky mal byť pakt platný až do roku 1945. KOSMAN, M.: *Dějiny Polska*, s. 289.

¹⁸ V roku 1931 sa odohral tzv. Mukdenský incident (výbuch na japonskej železničnej trati), ktorý slúžil ako zámienka na japonskú vojenskú inváziu do Mandžuska. Je potrebné uviesť, že v tomto období bola sovietska pozornosť obrátená primárne smerom na východ kvôli reálnej hrozbe vypuknutia konfliktu s Japonskom. DYBOSKI, Roman: Polish-Soviet Relations. In: *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1931-1939)*. 1934, Vol. 13, No. 2, s. 235. Dostupné na internete: <https://www.jstor.org/stable/2603138> [cit. 14. 5. 2021].

vzťahy týchto dvoch susedných krajín boli veľmi citlivé a náchylné na politické zmeny.¹⁹

Poľská diplomacia vyvíjala úsilie aj smerom k ostatným európskym mocnostiam. Ako už bolo spomenuté, vzťahy s dlhoročným francúzskym spojencom boli oslabené a ešte viac ich narúšala snaha Francúzska o jednostranné zlepšenie vzťahov s Nemeckom. Indikátorom zhoršenia poľsko-francúzskych vzťahov bolo rozhodnutie o zrušení francúzskej vojenskej misie v Poľsku. Bolo evidentné, že Poliáci sa sami snažili uvoľniť zväzok s Francúzskom, avšak len do určitej miery, nakoľko stále čerpali tzv. stabilizačnú pôžičku od Francúzskej banky. Poľskí diplomati sa snažili nadviazať spojenectvo aj s Veľkou Britániou, USA či dokonca fašistickým Talianskom. Kontakty so štátmi západnej pologule mali plniť primárne ekonomický účel. Poliáci však dúfali aj v získanie čiastočnej podpory v otázke územnej integrity Poľskej republiky, nakoľko snaha o zaistenie bezpečnosti pred útokom zo strany susedných štátov bola v tomto období elementárnym národným záujmom. K relatívnemu oživeniu vzťahov s Veľkou Britániou došlo po vymenovaní Williama Erkina do funkcie vojenského atašé, avšak dostatočnú podporu garancie západných hraníc sa Poliakom získať nepodarilo. Bilaterálne vzťahy s USA mali čisto ekonomický charakter, založený najmä na zaoceánskych investíciách v Poľsku.²⁰ Na základe toho došlo v roku 1931 k podpisu konzulárnej a obchodnej zmluvy, ktorá okrem bežných konzulárnych a obchodných predpisov garantovala aj slobodu cestovania, náboženskú slobodu, slobodu zamestnania či právo na disponovanie majetkom. Dohoda vo svojich ustanoveniach zohľadňovala vysoký podiel poľskej národnostnej menšiny žijúcej v USA.²¹

Počiatkom 30. rokov 20. storočia Poľsko síce ešte nečelilo priamej vojenskej hrozbe zo strany susedných mocností, avšak väčšina aktivít poľských diplomatov smerovala práve k zaisteniu vojenských aliancií, prípadne paktov o neútočení. Na európskej úrovni sa v rovnakom čase objavovali tendencie k utváraniu nového regionálneho systému európskej bezpečnosti, s ktorými sa poľská diplomacia musela vysporiadať.

V prvom rade to bol návrh Benita Mussoliniho na vytvorenie tzv. Paktu štyroch mocností (Talianska, Francúzska, Veľkej Británie a Nemecka), vyplývajúci z nízkej efektivity mechanizmov Spoločnosti národov na poli garantovania európskej bezpečnosti. Pakt štyroch mocností

---

¹⁹ Následkom toho bol relatívne intenzívny pokrok nadobudnutý vo viacerých oblastiach vzájomných vzťahov zabrzdený už v roku 1934. MATERSKI, W.: Poland and The Soviet Union, s. 67.

²⁰ V dobe hospodárskej krízy zaoceánske firmy investovali v Poľsku najmä do modernizácie zinkových baní.

²¹ KOSMAN, M.: *Dějiny Polska*, s. 290.

mal byť založený na princípoch už predtým uzatvoreného Briand-Kelloggovho paktu a jeho princípy mali tkvieť vo vytvorení spolupráce v oblasti revízie mierových zmlúv, ktoré by mohli viesť k vypuknutiu konfliktu. Mussoliniho základným cieľom bolo fakticky obmedziť podiel menších štátov na rozhodovaní v európskej politike, v zmysle zachovania európskej bezpečnosti. Pakt bol následne podpísaný aj napriek protestom ostatných štátov, vrátane členov Malej dohody.²² Pakt štyroch mocností mal slúžiť ako akési direktórium, respektíve koordinačné mocenské centrum, ktoré by mohlo rozhodovať o zásadných otázkach medzinárodného diania. Proti jeho prijatiu sa postavilo viacero členských štátov Spoločnosti národov, pričom medzi hlasných kritikov Paktu štyroch mocností patrili predovšetkým Poľsko, Belgicko a štáty Malej dohody. Pakt štyroch mocností však nikdy nevstúpil do platnosti.²³

Následne sa objavila ďalšia medzinárodná iniciatíva podobného charakteru. Francúzsko navrhlo nový koncept na vytvorenie systému bezpečnosti východnej Európy. Malo ísť o tzv. Východný pakt, ktorý mal zahŕňať ZSSR, Poľsko, Pobaltské štáty, Nemecko a Československo. V rámci diskusie o založení Východného paktu sa dostávame k zlomovému bodu vo vývoji poľsko-sovietskych vzťahov. Poľsko odmietlo myšlienku vstupu do Východného paktu, a to predovšetkým z dvoch hlavných dôvodov. V prvom rade by vytvorenie Východného paktu drasticky eliminovalo pozíciu Poľska ako spojenca vo francúzskom systéme vojenských aliancií, a po druhé, vytvorenie takéhoto zoskupenia a pôsobenie Poľska v rámci jeho štruktúr by mohlo podlomiť ťažko dosiahnutý stav rovnováhy so susednými štátmi – Nemeckom a ZSSR. Ďalším dôležitým faktorom odmietnutia účasti na Východnom pakte bola neochota Poliakov prísť na podmienky, ktoré by ponechávali ostatným štátom priestor na vmiešavanie sa do vnútorných poľských záležitostí.²⁴

Soviety sa na poľské odmietnutie Východného paktu pozerali z úplne iného pohľadu a podozrievali Poliakov so spojenectva s hitlerovským Nemeckom, ktoré malo byť namierené proti sovietskym záujmom. Práve v tom čase totiž prebiehali rokovania medzi zástupcami Poľska a Nemecka o vývoji vzájomných vzťahov. V rámci zachovania bezpečnosti štátu predstavovala spolupráca s Nemeckom pre poľskú diplomaciu jednu z najvyšších priorít. Úprimná a dôveryhodná spolupráca medzi Poľskom a Nemeckom však nebola možná hneď z niekoľkých objektívnych dôvodov. V prvom rade išlo o kontroverzný postoj nemeckých nacionalistov k poľskej otázke. Niektorí z nich totiž otvorene prehlasovali, že samotná existencia Poľskej republiky je prekážkou v dosahovaní

²² MATERSKI, W.: Poland and The Soviet Union, s. 67-69.

²³ VESELÝ, Z.: *Dějiny mezinárodních vztahů*, s. 241.

²⁴ MATERSKI, W.: Poland and The Soviet Union, s. 68-69.

nemeckých životných záujmov, iní skôr potichu pripravovali pôdu pre revizionizmus.²⁵

Je ale nutné poznamenať, že poľsko-nemecké vzťahy boli okrem toho ešte stále zaťažené teritoriálnymi spormi vyplývajúcimi z usporiadania versaillského systému. Negatívny vplyv na vzájomné vzťahy mala taktiež likvidácia nemeckého majetku v Poľsku, zahájená bezprostredne po májovom prevrate v roku 1926, a tiež nárast revizionistickej propagandy v Nemecku. Výsledkom bolo prehlbujúce sa napätie, zvyšované stále častejšími vzájomnými provokáciami. Predstavitelia oboch štátov sa situáciu pokúšali upokojiť na najvyššej úrovni, priamo v sídle Spoločnosti národov v Ženeve. Cieľom rozhovorov poľského premiéra a nemeckého ministra zahraničných vecí bolo zmiernenie politického napätia, avšak konkrétne výsledky stretnutia boli mizivé.²⁶ Na hraničných územiach a v sporných oblastiach čoraz častejšie dochádzalo ku konfliktom a k nacionalistickým demonštráciám. K zlepšeniu vzájomných vzťahov neprišiel ani nemecký minister zahraničných vecí Gottfried Treviranus, keď charakterizoval teritoriálne zmeny na východe ako „nezahojenú ranu svojej krajiny a nespravodlivosť, ktorá musí byť odstránená“.²⁷

Masívna diplomatická kampaň okolo plánovaného uzatvorenia Východného paktu však paradoxne napomohla k zlepšeniu poľsko-nemeckých vzťahov, čoho logickým vyústením boli vzrastajúce obavy zo strany ZSSR. Aj napriek uisteniu poľskej strany, že zblížovanie s Nemeckom neznamená zrieknutie sa spolupráce so ZSSR, Sovietsi ostávali voči spojenectvu skeptickí a nedôverčiví.²⁸

Poľskej diplomacii však išlo predovšetkým o nasledovanie tzv. politiky rovnováhy, ktorá bola hlavnou zahraničnopolitickou koncepciou Poľskej republiky v medzivojnovom období.²⁹ Idea politiky „rovnakej vzdialenosti“ bola zároveň úzko previazaná s francúzskym spojenectvom, ktoré v predchádzajúcich rokoch predstavovalo základný pilier

---

²⁵ Medzi nich patril aj minister zahraničných vecí Stresemann. WANDYDZ, Piotr S.: Poland in International Politics. In: *Canadian Slavonic Review*. 1972, Vol. 14, No. 3, s. 410. Dostupné na internete: <https://www.jstor.org/stable/40866468> [cit. 13. 10. 2021].

²⁶ Konsenzus sa nedarilo nájsť ani v oblasti základných finančných problémov, vrátane vyplácania dôchodkov pre Poliakov, ktorí pred rokom 1918 pracovali pod nemeckou správou, či odškodnenie vlastníkov nemeckého majetku. Jediným pozitívnym výsledkom bilaterálnych diplomatických vyjednaní bolo uzatvorenie dohody o urovnaní obchodných vzťahov v roku 1930. Vplyv tejto dohody na nemecko-poľské vzťahy bol však zanedbateľný.

²⁷ KOSMAN, M.: *Dějiny Polska*, s. 291.

²⁸ REYVAKIN, Alexandr V.: Poland and The Soviet Union in the late 1920s and early 1930s. In: *White Spots Black Spots (Difficult Matters in Polish-Russian Relations, 1918-2008)*. Pittsburgh : University of Pittsburgh Press, 2015, s. 68-71.

²⁹ CIENCIAŁA, Anna M.: Polish Foreign Policy, 1926-1939. „Equilibrium“: Stereotype and Reality. In: *Polish Review*. 1975, Vol. 20, No. 1, s. 48. Dostupné na internete: <https://www.jstor.org/stable/27920631> [cit. 14. 1. 2022].

poľskej zahraničnej a bezpečnostnej politiky.³⁰ V konečnom dôsledku však ani jedna zo susedných mocností neakceptovala pravú podstatu zahraničnopolitickej orientácie presadzovanú Józefom Beckom.

Piotr S. Wandycz sa domnieva, že určitá miera zodpovednosti za vnímanie poľskej zahraničnej politiky zo strany oboch mocností ležala na pleciach ministra zahraničných vecí, avšak existovali objektívne príčiny, kvôli ktorým odmietali poľskú zahraničnopolitickú doktrínu akceptovať v jej pôvodnom zmysle. V prvom rade to bola skutočnosť, že existencia neutrálneho Poľska by bola v rozpore s nemeckými aj sovietskymi národnými záujmami. Nemecko, plánujúce rozšíriť svoj *Lebensraum*, sa nechcelo vzdať nádeje na zisk západných častí poľského územia a ZSSR sa zas obával možného poľsko-nemeckého spojenectva. V neposlednom rade považujeme za potrebné brať do úvahy aj skutočnosť, že Berlín a Moskva sa jednoducho odmietali zmieriť s tým, že sa Poľsko neplánovalo stať satelitným štátom ani jedného z nich.³¹

Medzitým vypukol lokálny konflikt v Gdaňsku, ku ktorému došlo bezprostredne po nástupe nemeckých nacionálnych socialistov k moci. Skupina extrémistov doslova ovládla gdaňský senát, následkom čoho opakovane dochádzalo k viacerým incidentom, vrátane zablokovania prístavu torpédoborcom „Wicher“. V tomto kontexte je však dôležité zdôrazniť, že berlínska vláda sa v spore nikdy oficiálne neangažovala. Mocenské ambície Tretej ríše boli omnoho komplexnejšie a spor v Gdaňsku pre Adolfa Hitlera pravdepodobne predstavoval len „menší incident.“ Na odvrátenie pozornosti od udalostí prebiehajúcich v Tretej ríši Hitler prezieravo podpísal v roku 1934 s Poliakmi pakt o neútočení s platnosťou na desať rokov. Zdanlivo tým upokojil európsku verejnú mienku a vyvolal falošný dojem o konsolidácii vzťahom medzi Varšavou a Berlínom.³² Jeho skutočné zámery mohol v tej dobe predvídať len málokto.

Krátko na to, vo februári 1934, navštívil minister zahraničných vecí Poľskej republiky Józef Beck Moskvu. Sovietski diplomati chceli túto príležitosť využiť predovšetkým k zmierneniu dopadov paktu na sovietske záujmy. Šéf sovietskej diplomacie Litvinov síce otvorene nekritizoval poľsko-nemecké spojenectvo, avšak vyjadril nespokojnosť s desaťročnou

---

³⁰ Je však potrebné dodať, že Paríž a Varšava vnímali toto spojenectvo rozdielne. Pre Poliakov bola primárna vojenská stránka spojenectva, a prípade možného útoku sa spoliehali na francúzsku podporu. Pre Francúzov malo spojenectvo skôr diplomatický význam, slúžiaci skôr na prevenciu konfliktov. Po udalostiach sprevádzajúcich začiatok druhej svetovej vojny sa napokon ukázalo, že francúzsko-poľské spojenectvo bolo viac-menej len formálnou dohodou. WANDYCZ, P. S.: Poland in International Politics, s. 411. Dostupné na internete: <https://www.jstor.org/stable/40866468> [cit. 13. 10. 2021].

³¹ WANDYCZ, P. S.: Poland in International Politics, s. 411-412. Dostupné na internete: <https://www.jstor.org/stable/40866468> [cit. 13. 10. 2021].

³² KOSMAN, M.: *Dějiny Polska*, s. 291-292.

platnosťou jeho trvania, a to najmä z toho dôvodu, že poľsko-sovietsky pakt bol uzatvorený len na tri roky. Následne navrhol predĺženie poľsko-sovietskeho paktu na desať rokov ešte pred vypršaním doby platnosti.³³ Minister zahraničných vecí Poľskej republiky s predĺžením súhlasil, čím došlo k miernemu uvoľneniu napätia. Okrem toho sa obe strany dohodli na vzájomnom povýšení diplomatických misí na úroveň ambasád.³⁴

O rok neskôr prišla Veľká Británia s novým kompromisným návrhom na uzatvorenie Východného paktu. Poľsko však podpísanie opätovne odmietlo, čo vyvolalo veľké pobúrenie zo strany ZSSR. Keďže Poľsko sa nehodlalo podieľať na takto formulovanom regionálnom systéme kolektívnej bezpečnosti, Sovietsi podpísali dohody o vzájomnej pomoci len s Francúzskom a Československom. Vývoj udalostí však spôsobil utlmenie aktívneho politického dialógu medzi Poľskom a ZSSR, ktorý trval od roku 1921.³⁵

Na základe tejto udalosti Sovietsi ukončili akékoľvek snahy o spoluprácu s Poľskom v oblasti európskej bezpečnosti. Sovietsi boli navyše presvedčení o tom, že poľská zahraničná politika je dlhodobo nasmerovaná proti sovietskym záujmom, o čom malo svedčiť najmä zblížovanie s Nemeckom. Litvinovov zástupca, B. Stomonyakov, k celej situácii v diplomatickej korešpondencii uviedol, že *„antisovietsky smer poľskej politiky sa nijako nezmenšuje, práve naopak, v posledných rokoch sa ešte viac zintenzívňuje. Poľská vláda, otvorene a pred očami celej poľskej spoločnosťou, ide smerom, ktorý je v rozpore s akýmkoľvek ďalším zblížením so Sovietskym zväzom“*.³⁶

V tejto súvislosti je potrebné zmieniť, že napriek sovietskej nedôvere voči poľsko-nemeckému zblížovaniu, Poľsko nikdy neporušilo podmienky poľsko-sovietskeho paktu z roku 1932. Z toho dôvodu Poľsko zakaždým odmietlo akúkoľvek nemeckú požiadavku spojenú s participáciou na agresii proti Moskve. Tento postoj sa nezmenil ani v kritickom období pred vypuknutím druhej svetovej vojny. V januári 1939 Poľsko odmietlo vojenskú spoluprácu s Hitlerom namierenú proti ZSSR, čo v konečnom dôsledku predstavovalo jeden z katalyzátorov nemeckej agresie proti Poľsku.³⁷

---

³³ Následne sovietska diplomacia pripravila aj predĺženie paktov o neútočení s Pobaltskými krajinami. Estónsko, Litva a Lotyšsko tiež súhlasili s predĺžením zmlúv na ďalších desať rokov. REVYAKIN, A. V.: Poland and The Soviet Union, s. 95.

³⁴ REVYAKIN, A. V.: Poland and The Soviet Union, s. 93-95.

³⁵ REVYAKIN, A. V.: Poland and The Soviet Union, s. 98.

³⁶ REVYAKIN, A. V.: Poland and The Soviet Union, s. 99.

³⁷ HALECKI, O.: Polish-Russian Relations, s. 333. Dostupné na internete: <https://www.jstor.org/stable/1404095> [cit. 29. 9. 2021].

Z uvedených tvrdení vyplýva, že sovietska diplomacia vyhodnotila poľsko-nemecké zbližovanie ako škodlivé pre sovietske záujmy, výsledkom čoho bola zmena postoja voči Poľskej republike. Sovietska zahraničná politika bola v nasledujúcich rokoch charakteristická tým, že svoje rozhodnutia v oblasti bezpečnosti artikulovala už bez akéhokoľvek ohľadu na poľský postoj. Tým definitívne skončila fáza aspoň relatívnej kooperácie v poľsko-ruských vzájomných vzťahoch.

Usudzujem, že sovietska diplomacia nesprávne vyhodnotila mieru nebezpečenstva vyplývajúceho z dohody medzi Poľskom a nacistickým Nemeckom, a takisto aj stupeň ich skutočnej kooperácie. Sovietsi podozrievali obe strany z uzatvorenia tajných dohôd, existencia ktorých sa nikdy nepotvrdila. Poľská republika sa v medzivojnovom období snažila udržiavať politiku rovnováhy, založenú na vytvorení balansu medzi oboma susednými mocnosťami, čo sa v konečnom dôsledku obrátilo v jej neprospech.

Po analýze všetkých uvedených skutočností možno prísť k záveru, že poľská medzivojnová zahraničná politika mala niekoľko závažných nedostatkov, ktoré v konečnom dôsledku viedli k tzv. štvrtému deleniu poľského územia. V prvom rade je potrebné zobrať do úvahy skutočnosť, že v prvých rokoch svojej existencie sa druhá Poľská republika musela vyrovnávať najmä s následkami vychádzajúcimi z troch delení poľského územia, v dôsledku čoho bezprostredne po obnovení štátnosti nedošlo k vytvoreniu komplexnej a koherentnej zahraničnej politiky, ktorá by slúžila k dosahovaniu dlhodobých cieľov. Okrem toho sa predstavitelia poľskej politickej elity nikdy úplne nestotožňovali s vytvorením versailleského systému, ani so systémom nastaveným v rámci Spoločnosti národov. Taktiež neprejavovali iniciatívu zapojiť sa do snáh o vytvorenie systému európskej kolektívnej bezpečnosti.

Na základe analýzy poľskej zahraničnej politiky preto konštatujem, že poľská diplomacia sa v medzivojnovom období vyznačovala veľkými ideálmi, nevyvinula však dostatočné úsilie na ich dosiahnutie a často podliehala vlastným dezilúziám. Mnohé rozhodnutia poľských predstaviteľov by sme mohli označiť za krátkozraké, príčinou čoho bola predovšetkým absencia dlhodobej a konzistentnej zahraničnopolitickej stratégie. Túto epochu zahraničnej politiky Poľska výstižne charakterizuje P. S. Wandycz, ktorý poľskú diplomatickú aktivitu v označuje skôr za „*sériu koordinovaných ťahov na diplomatickej šachovnici, než za skutočnú zahraničnú politiku*“.³⁸

*Štúdia je výstupom z projektu
VEGA č. 1/0108/22*

---

³⁸ WANDYCZ, P. S.: Poland in International Politics, s. 413. Dostupné na internete: <https://www.jstor.org/stable/40866468> [cit. 13. 10. 2021].